

Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole – potrzeba nowych rozwiązań

Dr hab. Jolanta Lenart prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski

Problematyka poruszana w prezentacji

- Ocena pracy polskiej szkoły w zakresie przygotowania uczniów do podjęcia decyzji edukacyjno – zawodowej i przejścia na rynek pracy,
- Próba wyjaśnienia przyczyn trudności szkoły z realizacją orientacji i poradnictwa zawodowego,
- Wnioski i propozycje rozwiązań.

Ocena pracy polskiej szkoły w zakresie orientacji i poradnictwa zawodowego

- Słabe przygotowanie uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych do podjęcia decyzji edukacyjno – zawodowej,
- Niski poziom wiedzy uczniów na temat współczesnego rynku pracy i jego wymogów,
- Nierozwinięte kompetencje niezbędne na współczesnym rynku pracy (m.in. umiejętności miękkie).

Powinności szkoły wynikają z obowiązujących aktów prawnych

- Konstytucja RP z dnia 2.04.1997r. (art. 65) – podstawowy akt prawny, z którego wynika konieczność organizowania i wspierania poradnictwa zawodowego,
- **Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty** zobowiązuje placówki oświatowe do przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia,
- Traktat z Maastricht z dnia 7 lutego 1992r. - rozszerzono pole działania doradztwa zawodowego o zagadnienia związane z edukacją wiążąc je silnie z procesem kształcenia zawodowego i przygotowania do rynku pracy,

Powinności szkoły wynikają z obowiązujących aktów prawnych

- Rezolucja Rady Unii Europejskiej dotycząca *Całozyciowego poradnictwa zawodowego*, (2004 r.) wskazuje, że *„To szkoła powinna dać szansę młodzieży - przekazać jej wiedzę i umiejętności, bez których nie sposób dać sobie radę na rynku pracy”*,
- Rozporządzenia MEN w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno - pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (ostatnie z listopada 2010 r. i kwietnia 2013 r.) czynią dyrektorów szkół i placówek odpowiedzialnymi za realizację zajęć związanych z „wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz z planowaniem kształcenia i kariery zawodowej”.

Sytuacja absolwentów szkół

- Wyniki moich badań prowadzonych w ramach prac licencjackich w latach 2009 – 2016 (ok. 600 uczniów) wskazują, że:
- 70 % absolwentów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych uważa, że szkoła nie przygotowała ich do podjęcia decyzji edukacyjno – zawodowej i do zaplanowania własnej kariery,
- Uczniowie nie mają zaufania do nauczycieli, wychowawców, pedagogów i doradców zawodowych zatrudnionych w szkole – nie zwracają się do nich po poradę zawodową,

Sytuacja absolwentów szkół

- Najważniejszymi doradcami dla uczniów są rodzice i niestety rówieśnicy,
- Tylko w wyjątkowych przypadkach uczniowie zgłaszają się po pomoc do specjalistów – uczniowie z problemami zdrowotnymi,
- Uczniowie potrzebują od szkoły informacji (źródeł informacji) przydatnych przy podejmowaniu decyzji edukacyjno – zawodowej i rozwoju umiejętności miękkich,
- **Decyzję o swojej karierze zawodowej chcą ostatecznie podjąć sami (60% badanych).**

Sytuacja absolwentów szkół

- Wielu uczniów podejmuje błędne decyzje edukacyjno – zawodowe przez co przedłuża się okres ich kształcenia lub też start zawodowy jest nieudany.

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

Mają swoje historyczne uwarunkowania:

- Tradycyjne poradnictwo zawodowe w Polsce (okres międzywojenny) było domeną psychologów i było realizowane w specjalistycznych placówkach – poradniach zawodowych,
- Poradnictwo zawodowe w szkołach realizowali pracownicy poradni lub psychologowie szkolni, zgodnie z sugestią **J. Joteyko**, która wielokrotnie podkreślała, że **działalność w tym zakresie nie może być prowadzona przez nauczycieli,**

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

- Potrzeba posiadania właściwych kompetencji przez personel zajmujący się poradnictwem zawodowym została podkreślona przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy (Genewa 1949 r.):

Celem zapewnienia skutecznej pracy służb poradnictwa zawodowego, właściwa władza powinna zabezpieczyć sobie usługi personelu dostatecznie licznego, posiadającego wykształcenie, doświadczenie i inne konieczne kwalifikacje: powinna ona zorganizować w możliwie najszerszej skali i w razie potrzeby przy współudziale innych zainteresowanych instytucji, specjalistyczne wyszkolenie naukowe i techniczne osób udzielających porad.

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

- Pierwsza w Polsce próba alokacji poradnictwa zawodowego w obrębie szkoły została podjęta w 1952 roku.

Okólnik Ministerstwa Oświaty z tego roku nakładał na szkoły podstawowe obowiązek przygotowania uczniów do wyboru odpowiedniego zawodu.

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

- Drugie podejście miało miejsce w 1957 roku i związane było ze stanowiskiem uczestników Zjazdu Oświatowego w Łodzi z 1957 roku w sprawie reaktywowania poradnictwa zawodowego,
- Reaktywowane poradnie psychologiczne (1958 r.) – pozbawione realizacji wielu zadań ze względu na sytuację polityczną w Polsce,

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

- Zostało to z wielkim oburzeniem przyjęte przez psychologów. Cytuję: *praktyczną robotę psychologiczną ma robić czynny nauczyciel lub wychowawca mniej lub bardziej podkształcony w zakresie psychologii. Psycholog zaś ma rozwiązywać problemy teoretyczne, ważne dla potrzeb szkoły, a przy okazji tylko jakoś, w miarę swych możliwości, pomagać pedagogom w rozwiązywaniu ich niektórych trudności zawodowych.*
 - M. Kreutz, Kronika „Przegląd Psychologiczny” 1958, s. 165.

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

- Podparciem dla Ministerstwa Oświaty były poglądy francuskiego pedagoga i psychologa H. Wallona, który twierdził, że: *szkoła powinna w umiejętny sposób nakierować młodzież na wybór zawodu i im wcześniej tym lepiej. Lecz nie tylko na wybór zawodu, lecz na pełny rozwój osobowości.*
- Główną odpowiedzialnością obarczono nauczycieli i wychowawców, którzy nie zostali do tych zadań przygotowani.
- Ustawa z 1961 roku o rozwoju systemu oświaty i wychowania – usankcjonowała poradnictwo w szkole.

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

- W Rekomendacji nr 56 z 1963 roku w sprawie orientacji szkolnej i zawodowej usankcjonowano realizację orientacji szkolnej i zawodowej przez szkołę, ale pod pewnymi warunkami: *W krajach, w których informacja i orientacja zawodowa są wmontowane w szkołę, ważne jest, aby w każdej szkole jeden lub kilku nauczycieli posiadało **przygotowanie do tej pracy, dostatecznie znało zawody i studia przygotowujące do nich. Ponadto należałoby włączyć do programu kształcenia nauczycieli lekcje na temat zasad, metod i praktyki orientacji szkolnej i zawodowej –***

w Polsce nigdy nie było to przestrzegane!

Problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole – uwarunkowania historyczne

- Nauczyciele pełniący funkcje koordynatorów/organizatorów poradnictwa zawodowego nie otrzymywali za te działania dodatkowego wynagrodzenia.
- Wyjątek - 1981 r. : dodatek funkcyjny w szkole podstawowej i LO, proporcjonalny do wielkości szkoły:
 - 300 zł- w szkołach od 100 do 300 uczniów,
 - 450 zł - w szkołach od 301 do 600 uczniów,
 - 600 zł- w szkołach powyżej 600 uczniów.

Obecne problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole

- Ignorowanie przez władze polityczne i oświatowe znaczenia orientacji i poradnictwa zawodowego,
- Brak ze strony władz pomysłu na właściwe rozwiązanie kwestii orientacji i poradnictwa zawodowego w polskim systemie oświatowym i powrót do nieudanych rozwiązań z okresu Polski Ludowej,
- Niedofinansowanie przez władze działań z tego zakresu,
- Niedostateczna świadomość organów prowadzących szkołę o potrzebie zatrudniania doradcy w szkołach (trudności finansowe),

Obecne problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole

- Bardzo mała liczba doradców zawodowych zatrudnionych w szkołach - 689 doradców na ogólną liczbę 23.768 szkół samorządowych – doradcy zawodowi pracują jedynie w 2 % szkół (dane z 2014 r.).
- Brak przygotowania nauczycieli w trakcie studiów do realizacji zajęć z orientacji i poradnictwa zawodowego,
- Brak gratyfikacji finansowej dla nauczycieli zobowiązanych do pełnienia w szkole funkcji koordynatorów poradnictwa zawodowego,
- Brak dofinansowania nauczycieli, którzy chcą zdobyć dodatkowe kwalifikacje z doradztwa zawodowego,
- Marginalizowanie znaczenia poradnictwa zawodowego przez osoby zarządzające szkołą i nauczycieli,

Obecne problemy z wdrożeniem orientacji i poradnictwa zawodowego w szkole

- Brak czasu na działania z zakresu poradnictwa zawodowego w programie szkolnym i rozkładzie zajęć,
- Zbyt słaba jeszcze wśród uczniów i rodziców świadomość znaczenia planowania kariery dla odnoszenia sukcesów w zatrudnieniu,
- Pasywna postawa uczniów w podejściu do kształcenia i planowania zawodowej przyszłości
- Brak ciągłości, spójności i koordynacji w świadczeniu usług - aktywność i przypadkowy charakter pomocy udzielanej uczniom,
- Silne tradycyjne oczekiwania wobec poradnictwa zawodowego, skupione na doraźnej pomocy w sytuacji dokonywania wyboru, spojrzenie raczej interwencyjne i pasywne, a nie rozwojowe i proaktywne.

Wnioski, propozycje rozwiązań

- W polskiej szkole nigdy nie było właściwego klimatu dla realizacji orientacji i poradnictwa zawodowego. Działania te były marginalizowane i miały jedynie akcyjny charakter. Podobnie sytuacja wygląda obecnie:
- Szkoła nie radzi sobie z jedną ze swoich ważnych misji związanych z przygotowaniem uczniów do podjęcia decyzji edukacyjno-zawodowej i tranzycji na rynek pracy – można mówić o kryzysie szkoły w tym zakresie!
- Uczniowie i rodzice przestali liczyć na pomoc szkoły w tym zakresie,

Wnioski, propozycje rozwiązań

- Decyzje dotyczące własnej kariery zawodowej uczniowie podejmują samodzielnie przy ograniczonym wsparciu rodziców.

- Główne działania szkoły powinny być skoncentrowane na orientacji zawodowej (rozwijanie świadomości uczniów na temat swoich zdolności, zainteresowań, wiedzy o zawodach i szkołach, o uwarunkowaniach wyboru zawodu, o rynku pracy, rozwój umiejętności niezbędnych na współczesnym rynku), która powinna stać się ważnym elementem pracy wychowawczej szkoły,

Wnioski, propozycje rozwiązań

- Poradnictwem i doradztwem zawodowym powinni zająć się profesjonaliści zatrudnieni w poradniach psychologiczno – pedagogicznych, w których powinno wzrosnąć zatrudnienie specjalistów w tym zakresie, (obecnie w 646 poradniach pracuje 66 doradców zawodowych),
- Treści z orientacji zawodowej mogłyby być włączone w zakres przedmiotów szkolnych (rozwiązanie takie zostało zaproponowane przez Marię Woyczyńską i było z powodzeniem realizowane w niektórych szkołach w Polsce na przełomie lat 60. i 70. XX wieku, (obecnie jest to praktykowane m.in. w Holandii, Wielkiej Brytanii i na Czechach),

Wnioski, propozycje rozwiązań

- Innym rozwiązaniem jest wprowadzenie do gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych obowiązkowego przedmiotu rozwijającego wiedzę uczniów niezbędną w procesie przejścia z rynku edukacyjnego na rynek pracy i realizujących przedmiot doradców zawodowych lub nauczycieli poradnictwa (praktykują to: Malta, Węgry, Czechy),
- Uczelnie pedagogiczne powinny wprowadzić do programów kształcenia treści z orientacji zawodowej (ma to miejsce, np. w Holandii).

Dziękuję za uwagę